

GRUNDLAGSUTSKOTTETS UTLÅTANDE 33/2000 rd

Regeringens proposition med förslag till revidering av lagstiftningen om förverkandepåföljder

Till lagutskottet

INLEDNING

Remiss

Riksdagen remitterade den 21 juni 2000 regeringens proposition med förslag till revidering av lagstiftningen om förverkandepåföljder (RP 80/2000 rd) till lagutskottet för beredning och bestämde samtidigt att grundlagsutskottet skall lämna utlåtande i saken till lagutskottet.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- lagstiftningsrådet Jukka Lindstedt, justitieministeriet
- professor Mikael Hidén
- juris licentiat Pekka Länsineva
- professor Ari-Matti Nuutila
- professor Ilkka Saraviita
- professor Kaarlo Tuori.

PROPOSITIONEN

Regeringen föreslår att bestämmelserna om förverkandepåföljd i strafflagen ses över. I det nya 10 kap. i strafflagen föreslås bestämmelser med allmän räckvidd om förverkande av vinningen av brott, hjälpmedel vid brott, produkter av brott och egendom som har varit föremål för brott. Vidare föreslås en ny typ av bestämmelse om utvidgat förverkande av vinning. Det är också meningen att i strafflagen föreskriva om de generella förutsättningarna för förverkandepåföljd, yrkande på förverkandepåföljd och jämkning av förverkandepåföljder. Samtidigt föreslås merparten av de nuvarande bestämmelserna om för-

verkande i strafflagen och andra lagar bli upphävda.

Lagarna avses träda i kraft tre månader efter att de har antagits och blivit stadfästa.

I motiveringen till lagstiftningsordningen bedöms lagförslagen med hänsyn till skuldloshetspresumtionen i 21 § grundlagen, förbudet mot retroaktiv strafflagstiftning i 8 § grundlagen och skyddet för egendom i 15 § grundlagen. Regeringen menar att lagförslagen kan behandlas i vanlig lagstiftningsordning, men föreslår att ett utlåtande i saken inhämtas av grundlagsutskottet.

UTSKOTTETS STÄLLNINGSTAGANDEN

Motivering

De bestämmelser om utvidgat förverkande av vinning som föreslås i strafflagen (10 kap. 3 §) är betydelsefulla i konstitutionellt hänseende. De är avsedda som ett komplement till huvudregeln om förverkande av vinning av ett brott (10 kap. 2 §). Enligt förslaget kan egendom som tillhör gärningsmannen, den som har varit delaktig i brottet eller den på vars vägnar eller till vars förmån brottet har begåtts dömas helt eller delvis förverkad till staten, om svaranden inte gör sannolikt att egendomen har förvärvats på laglig väg (10 kap. 3 § 3 mom.). Utvidgat förverkande av vinning kan dömas ut på det villkor att gärningsmannen konstateras ha gjort sig skyldig till ett brott som kan bestraffas med fängelse i minst fyra år eller till straffbart försök till ett sådant brott eller till ett brott som nämns särskilt i det behöriga lagrummet. Därtill skall brottet vara av sådan art att det kan medföra avsevärd ekonomisk vinning.

Enligt 10 kap. 3 § 2 mom. kan egendom dömas förverkad till staten också hos den som står i ett i lagen närmare angivet förhållande till en person som avses i 1 mom., om det finns skäl att anta att egendomen har överförs till denne och svaranden inte gör sannolikt att egendomen har förvärvats på laglig väg (10 kap. 3 § 3 mom.). Förverkandepåföljd döms dock inte för en närstående, om egendomen har överförs tidigare än fem år innan ett brott som avses i paragrafen har begåtts (10 kap. 3 § 4 mom.).

Till dessa delar skall förslaget bedömas med hänsyn till skyddet för egendom som är tryggad i 15 § grundlagen. Också den i 8 § grundlagen fastslagna straffrättsliga legalitetsprincipen är betydelsefull.

Det är klart att 15 § 1 mom. grundlagen inte skyddar egendom som en person förvärvat genom brott eller som direkt anknyter till hans brottsliga verksamhet (se t.ex. GrUU 3/1982 rd, GrUU 13/1986 rd och GrUU 29/1993 rd). Å andra sidan ställer grundlagen, inte minst bestämmelserna om de grundläggande fri- och rättigheterna, upp vissa gränser för vilka gärningar som

kan göras straffbara genom lag och vilka straffpåföljder som kan bestämmas för brotten (se GrUU 23/1997 rd). Med tanke på egendomsskyddet är det värt att notera att den nya förverkandepåföljden enligt lydelsen i bestämmelsen (10 kap. 3 § 1 mom.) gäller en persons hela egendom, inte bara vinningen av brott. Vidare kan påföljden omfatta även andra än gärningsmannen, de som varit delaktiga i brottet och de som haft vinning av det.

Vinningen av brott döms förverkad till staten därför att brott inte får vara ekonomiskt lönsamt. Därmed är argumenten för bestämmelserna om utvidgat förverkande av vinning acceptabla. Möjligheterna att tillämpa påföljden inskränks genom att den kopplas bara till vissa brott som typiskt ger avsevärd ekonomisk vinning.

Av bestämmelsen om fördelningen av bevisbördan (10 kap. 3 § 3 mom.) framgår att utvidgat förverkande av vinning bara kan gälla egendom som erhållits eller förvärvats på olaglig väg. Påföljden döms nämligen inte ut, om svaranden gör sannolikt att egendomen har förvärvats på laglig väg. I motiveringen uppmanas den som tillämpar bestämmelsen att göra det försiktigt och efter noggrant övervägande (s. 15/II).

Med tanke på exaktheten i bestämmelserna om egendomsskydd är det en brist att inskränkningarna i sådan egendom som kan omfattas av utvidgat förverkande av vinning inte framgår av den huvudsakliga bestämmelsen om saken. Enligt lydelsen i 10 kap. 3 § 1 mom. förefaller det nämligen som om förverkandepåföljden även kunde gälla egendom som förvärvats eller samlats på laglig väg. Denna inexakthet upprepas i 10 kap. 3 § 2 mom., där det hänvisas till egendom som nämns i 1 mom. i samma paragraf.

Det är vedertagen praxis för grundlagsutskottet att påpeka i sina utlåtanden att de grundläggande rättigheterna inte heller vad ordalydelsen beträffar bör kringskäras i bestämmelser mer än vad som är nödvändigt (se t.ex. GrUU 4/1986 rd). I samband med en straffrättslig reglering är det dessutom skäl att ta hänsyn till de krav på ex-

akthet och noggrannhet som följer av den straffrättsliga legalitetsprincipen i 8 § grundlagen. Utskottet anser att paragrafens 1 mom. om utvidgad konfiskering av vinning bör preciseras för att det bättre skall svara mot förslaget huvudsakliga syfte. Av bestämmelsen bör framgå att förverkande kan dömas ut bara i fråga om sådan egendom som förvärvats genom brott eller om det finns motiverad anledning att misstänka att egendomen har ett sådant ursprung (se GrUU 29/1993 rd).

Med tanke på egendomsskyddet är det betydelsefullt att en person kan undgå förverkandepåföljd genom att göra sannolikt att egendomen har ett lagligt ursprung. Å andra sidan är det klart att det inte kan krävas särskilda åtgärder av någon för att undvika att han förlorar sin egendom, om det inte finns motiverad anledning att misstänka att dess ursprung är olagligt. Också av denna orsak behöver 1 mom. preciseras på det sätt som utskottet föreslår ovan.

Den omvända bevisbördan står inte obetingat i samklang med garantierna för rättvis rättegång i 21 § 2 mom. grundlagen och närmare bestämt kravet på att en person har rätt att bli betraktad som oskyldig tills skuld lagligen har bevisats (se RP 309/1993 rd, s. 79/II). Den föreslagna bestämmelsen om omvänd bevisbörda gäller dock inte en persons skuld utan var den egendom han besitter har sitt ursprung. Förslaget kan anses stå i linje med de allmänna principerna om fördelad bevisbörda. Vanligen kan den som en viss egen-

dom har påträffats hos bäst bevisa ägarskap och ursprung. Med tanke på svarandens rättssäkerhet är det skäl att understryka att bevisbördan inte bör lyftas över på svaranden, om påståendet om egendomens brottsliga ursprung inte är objektivt sett motiverat och underbyggt med adekvata fakta (se GrUU 8/2000 rd). Det är enligt utskottet viktigt att gränsen för att lyfta över bevisbördan är tillräckligt hög vid avgörande av om förverkandepåföljd skall dömas ut eller inte och att förfarandet inte ställer oskäligen krav för när svaranden kan anses ha gjort det sannolikt att egendomen har ett lagligt ursprung.

Förslaget till utvidgat förverkande av vinning är en nyhet bland förverkandepåföljderna och därmed är det enligt utskottets mening skäl att ytterligare bedöma de lagstiftningstekniska detaljerna och sambandet inte minst med huvudregeln om förverkande av vinning genom brott (10 kap. 2 §). Vidare uppmärksammar utskottet 4 mom. i 4 kap. 9 § utsökningslagen, som kom till 1999 för att förhindra kringgående av utsökning. Momentet tjänar delvis samma syften som det föreslagna utvidgade förverkandet av vinning.

Utlåtande

Grundlagsutskottet anför vördsamt som sitt utlåtande

att lagförslagen kan behandlas i vanlig lagstiftningsordning.

Helsingfors den 24 oktober 2000

I den avgörande behandlingen deltog

vordf. Riitta Prusti /sd
medl. Esko Helle /vänst
Gunnar Jansson /sv
Jouko Jääskeläinen /fkf
Johannes Leppänen /cent
Pekka Nousiainen /cent
Heli Paasio /sd

Osmo Puhakka /cent
Pekka Ravi /saml
Markku Rossi /cent
Arto Seppälä /sd
Ilkka Taipale /sd
ers. Jukka Mikkola /sd.

Sekreterare vid sammanträdet var

utskottsrådet Sami Manninen.